

*Kelebek ve Kuş Gözlemcisi
(Doğa Araştırmaları Derneđi)

Efsane Mavinin Peşinde

Geçen yıl kelebek gözlemcilerini ve bilim adamlarını çok mutlu eden bir olay yaşandı. Yok olduğu düşünülen bir kelebek türü olan Mezopotamya Çokgözlüsü Malatya'da bulundu.

Türkiye'ye endemik olan ve araştırmacılar tarafından son on yıldır görülemeyen Mezopotamya Çokgözlüsü (*Polyommatus dama*) dünyadaki nadir canlı türlerinden biri. Doğa Koruma Merkezi'nin yürüttüğü nadir kelebeklerle ilgili bir çalışmada yer almak çok heyecan verici, ama on yıldır "haber alınamayan" ve neslinin tükendiğinden endişe edilen bir türü arayacak olmak zor bir görev.

Didem Ambarlı ile birlikte 7 Temmuz 2010'da Ankara'dan Malatya'ya doğru hareket ediyoruz. Uzun süren yolculuğumuz sırasında sık sık birbirimizle bu görevin bize verdiği heyecanı paylaşıyoruz. Akşam saatlerinde vardığımız Malatya ikimiz için de yeni bir şehir. Kendimize uygun bir otel bulup ertesi gün başlayacağımız üç günlük arazi çalışmasının hareket planını yaptıktan sonra uyuyoruz.

8 Temmuz günü sabah erkenden gitmeyi hedeflediğimiz ilk nokta, *P. dama*'nın Türkiye'de en çok kaydedildiği yerlerden biri. Bölgeye ulaştığımızda kısa bir gözlem yapıp yaşam alanını değerlendiriyoruz. Burayı pek beğenmiyoruz. Birbirimize dönüp "daha çok hoşumuza giden bir yere bakalım" deyip o alandan uzaklaşıyoruz. Yaklaşık 10 km sonra gördüğümüz bir yer bizi heyecanlandırıyor ve hemen vadinin

girişinde durup hazırlıklara başlıyoruz. Güneş kremleri sürülüyor, dürbünler ve fotoğraf makineleri hazırlanıyor, ayakkabıların bağcıkları sıkılıyor ve tozluklar takılıyor. Bu heyecanlı hazırlık sırasında *P. dama*'nın varlığı ve bizden uzaklığı hakkında hiçbir fikrimiz yok. Didem umutla vadinin içerisine giren ve dere yatağı boyunca ilerleyen ilk kişi oluyor. Ben unuttuğum birkaç malzemedan dolayı arabaya dönmek zorunda kalıyorum ve geriden ilerliyorum. Etrafta uçan kelebekler olması, onlar için uygun bir alana gelmiş olduğumuzun göstergelerinden biri. Bizim amacımız ise geniş bozkırları yaşam alanı olarak kullanan *P. dama*'yı eğimli ve yürümesi zor olan yamaçlarda aramak yerine, erkek bireylerinin mineral ihtiyaçlarını karşılamak için geleceklelerini umut ettiğimiz su kenarlarına bakmak. Bu sayede kısıtlı zamanımızı daha verimli kullanabileceğimizi düşünüyoruz.

Arazi çalışması öncesinde *P. dama*'nın elimizdeki tüm fotoğraflarını, çizimlerini ve müze örneklerini incelemiş ve hafızamıza kazı-mıştık. Kanat üstündeki efsane mavirenkle karşılaştığımızda onu hemen tanımak istiyorduk. Ne de olsa çok uzun bir süredir görülemiyordu ve mavisinin tonu bile unutulmak üzereydi.

Mezopotamya Çokgözlüsü anormal mavi kelebekler grubundandır. Bu grubun en büyük kebekelerinden olan *P. dama*, bej renkteki arka kanat alt yüzünün sadeliği ile dikkati çeker. Kanat üstü çarpıcı bir mavi iken kanat altı oldukça sade bir bejdir.

Mezopotamya çokgözlüsü Süleyman Ekşiözü

Ben henüz aracımızın yakınındaki kelebeklere bakarken vadinin ilerisinden bir ses geldi. Didem acilen oraya gelmemi istiyordu, aradığımız kelebeğe benzeyen bir şey görmüştü. Hızlıca yanına gittim ve o efsane mavi rengi gördüm. Bu oydu, on yıldır görülemeyen *P. dama*. Sevinçten ne yapacağımızı şaşırılmıştık, türü kesin olarak tanımladıktan sonraki ilk tepkimiz birbirimize sarılmak oldu. Telefon şebekesine ulaşılmadığı için bizden haber bekleyen arkadaşlarımız bu mutlu haberi birkaç saat sonra alabilecekti.

İlk sevincin ardından türün fotoğraflarını ve videosunu çekmeye başladık. O kadar çok fotoğraf çekiyorduk ki makinelerimizin hafıza kartları dolmuş, otomobile dönüp bilgileri bilgi-

sayarımıza aktarmamız gerekmişti. Sonraki günlerde yaklaşık yirmi farklı noktada araştırmamızı sürdürmemize rağmen *P. dama*'dan başka bir haber alamadık. Alanda bizden sonra araştırma yapan arkadaşlarımız da çok az noktada kelebeği gözlemleyebildi. Bu da onun ne denli nadir bir canlı olduğunun göstergesi sanırım.

Malatya'da akşam yemeğimizi yerken ikimiz de dünyanın en mutlu ve şanslı kelebek gözlemcileri olduğumuzu düşünüyoruz. Ama sanırım Didem bu konuda benden bir adım öndeydi, çünkü *P. dama*'nın on yıl sonra bulunduğu gün aynı zamanda Didem'in de doğum günüydü.

Vatandaşlık görevi olarak kelebek gözlemciliği

P.dama örneğinde olduğu gibi kelebek gözlemcileri biyoloji ve zooloji ile ilgili keşifler yapabilir, bilimsel birikime önemli katkılarda bulunabilirler. Doğada yaptıkları gözlemler ile bir türün ekolojisi ile ilgili bilgi toplayabilirler. Yurtdışında kelebek gözlemcileri Kral Kelebeklerin göçlerinin izlenmesi, kelebeğin besin bitkisinin bulunması gibi temel araştırmaları yapmakta ve bilimsel çalışmalara önemli veri sağlamaktalar. Gözlemciler bunların yanı sıra nesli tehlike altındaki bir kelebek türünün yaşam alanlarının düzenlenmesi ve türlerin sürekli izlenmesi ile, onları tehdit edebilecek unsurların erkenden belirlenmesini sağlayarak koruma çalışmaları da yaparlar. İngiltere ve ABD'de kelebek gözleyen milyonlarca insan vardır. Örneğin İngiltere Kelebek Koruma Birliği'nin 15.000 gönüllüsü gözlem yapmakta ve çalışmalara katılmaktadır. Avrupa Kelebekleri Koruma Birliği'nin binlerce gözlemcisi her yıl düzenli gözlemler yapmaktadır. Bu gözlemler sayesinde kelebeklerin iklim değişikliğinden nasıl etkilendiğine dair bulgular elde edilmekte, bu da bilim insanlarına genel olarak iklim değişikliğinin etkileri hakkında fikir vermektedir. Siz de kelebek gözlemciliği ile vatandaşlık görevi yapabilirsiniz!

Kelebeğin yaşam alanı Sileyman Ekişoğlu

Mezopotamya Çokgözlüsü'nün fotoğrafını çektiğimiz bozkır tepelerin arasındaki ufak dere. Erkek kelebekler üreme döneminde mineral toplamak için su kenarlarına gelir. Ama aslında yaşam alanları bozkırlardır.

Kelebek gözlemcisinin en mutlu olduğu dakikalar